

Warszawa, 01 sierpnia 2025 roku

ODPOWIEDŹ NA ZAPYTANIE

Znak sprawy: RzPP-DPW-WPII.431.715.2025
Osoba do kontaktu: Justyna Jabłońska
Sposób kontaktu: **22 532 83 10, 22 532 82 44**
e-mail: kancelaria@rpp.gov.pl
Godziny udzielania informacji: wt.-czw. 12:00 – 13:00

Szanowny Panie,

w odpowiedzi na email z 16 lutego 2025 roku proszę przyjąć poniższe wyjaśnienia w przedmiocie wyrażenia zgody na zabieg medyczny/obowiązkowe szczepienie ochronne.

Na władze publiczne nałożony jest obowiązek zwalczania chorób epidemicznych. Realizacja tego obowiązku następuje w drodze ustaw, w tym ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, a konkretyzacja poszczególnych wymogów wynikających z ustawy w rozporządzeniach wydanych na jej podstawie.

Przepisy prawa przyznają osobom przebywającym na terenie kraju szereg uprawnień, ale również i obowiązków, w tym obowiązek poddawania się zabiegom sanitarnym, szczepieniom ochronnymi, leczeniu, izolacji, stosowania się do nakazów i zakazów organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej, a także udzielania danych i informacji organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej czy też Inspekcji Ochrony Środowiska [1]. W przypadku osoby nieposiadającej pełnej zdolności do czynności prawnych odpowiedzialność za wypełnienie ww. obowiązków, ponosi osoba, która sprawuje prawną pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną, albo opiekun faktyczny [2].

Na lekarza przeprowadzającego obowiązkowe szczepienia ochronne nałożone zostały obowiązki, zgodnie z którymi do jego zadań należy:

- przeprowadzenie badania kwalifikacyjnego w celu wykluczenia przeciwwskazań do wykonania obowiązkowego szczepienia ochronnego,
- w przypadku, gdy badanie kwalifikacyjne daje podstawy do długotrwałego odroczenia obowiązkowego szczepienia ochronnego, skierowanie osoby objętej obowiązkiem szczepienia ochronnego do konsultacji specjalistycznej,
- wydanie zaświadczenia ze wskazaniem daty i godziny przeprowadzonego badania,
- prowadzenie dokumentacji medycznej dotyczącej obowiązkowych szczepień ochronnych,
- sporządzenie sprawozdania z przeprowadzonych obowiązkowych szczepień ochronnych oraz sprawozdania ze stanu zaszczepienia osób objętych profilaktyczną opieką zdrowotną, które przekazuje państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu,
- powiadomienie osoby obowiązanej do poddania się obowiązkowym szczepieniom ochronnym lub osoby sprawującej prawną pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną albo opiekuna faktycznego, o obowiązku poddania się tym szczepieniom, a także poinformowanie o szczepieniach zalecanych [3].

Lekarz sprawujący profilaktyczną opiekę zdrowotną nad osobą małoletnią przekazuje państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu, właściwemu dla miejsca udzielania świadczeń opieki zdrowotnej, imienny wykaz:

- 1) osób małoletnich objętych obowiązkowymi szczepieniami ochronnymi, które nie były poddane lekarskiemu badaniu kwalifikacyjnemu albo u których nie zostały przeprowadzone obowiązkowe szczepienia ochronne, mimo niestwierdzenia u nich przeciwwskazań do szczepienia,
 - 2) osób sprawujących prawną pieczę nad osobą małoletnią, o ile jest to możliwe do ustalenia
- zwany dalej „raportem o przypadkach niewykonania obowiązkowych szczepień ochronnych” [4].

O realizacji obowiązkowego szczepienia ochronnego u dziecka decyduje lekarz, po uprzednim przeprowadzeniu szczegółowego badania jego stanu zdrowia oraz zebraniu potrzebnych informacji w trakcie wywiadu z jego rodzicem w ramach kwalifikacyjnego badania lekarskiego.

Jednocześnie ustawa o zapobieganiu i zwalczaniu chorób zakaźnych u ludzi, regulując kwestie obowiązkowych szczepień, nie zawiera przepisów dotyczących wyrażenia zgody na badanie lekarskie kwalifikujące do szczepienia oraz samą czynność szczepienia. Kwestię wyrażenia zgody przez pacjenta na udzielenie świadczeń zdrowotnych lub odmowy takiej zgody normują inne przepisy [5]. W przypadku pacjenta małoletniego prawo do wyrażenia zgody na przeprowadzenie badania lub udzielenie przez lekarza innych świadczeń zdrowotnych mają rodzince/opiekunowie prawni pacjenta. Zgoda oraz sprzeciw mogą być wyrażone ustnie albo poprzez takie zachowanie pacjenta lub jego opiekuna prawnego, które w sposób niebudzący wątpliwości wskazuje na wolę albo brak woli poddania się proponowanym przez lekarza czynnościom. W przypadku, gdy rodzice nie wyrażają zgody na badanie kwalifikacyjne do szczepienia dziecka lub samą czynność szczepienia, podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych dokonuje stosownej adnotacji w dokumentacji indywidualnej wewnętrznej.

Jednakże w przypadku obowiązkowych szczepień ochronnych, obowiązek ich wykonania wynika wprost z ustawy, a brak zgody pacjenta bądź jego przedstawiciela ustawowego nie zmienia faktu istnienia tego obowiązku. W tym zakresie wypowiadały się wielokrotnie sądy administracyjne stwierdzając m.in., że „*obowiązek poddania się obowiązkowym szczepieniom ochronnym wynika z mocy przepisów ustawowych, wykonanie zaś tego obowiązku z mocy prawa zabezpieczone jest przymusem administracyjnym (...). Oznacza to, że wynikający z przepisów obowiązek poddania dziecka szczepieniu ochronnemu jest bezpośrednio wykonalny. Jego niedopełnienie aktualizuje obowiązek wszczęcia postępowania egzekucyjnego, którego rezultatem będzie przymusowe dochodzenie poddania dziecka szczepieniu ochronnemu.*” (wyrok NSA z 19 marca 2024 r. sygn. akt II GSK 27/21). Ponadto sąd stwierdził, że „*Ustawa nie przewiduje prawa pacjenta (tu opiekuna prawnego) do odmowy wyrażenia zgody na szczepienie ochronne. Wręcz przeciwnie, statuuje prawny ogólny obowiązek, wynikający wprost z ustawy, poddania się szczepieniom ochronnym, gdy brak jest przeciwwskazań. Tak więc rodzice małoletniego dziecka (opiekunowie prawni) mają obowiązek zgłoszenia się z dzieckiem do lekarza sprawującego nad nim opiekę profilaktyczną w celu przeprowadzenia badań kwalifikacyjnych w celu potwierdzenia bądź wykluczenia przeciwwskazań do wykonywania obowiązkowego szczepienia ochronnego.*” (wyrok NSA z 20 sierpnia 2024 r. sygn. akt II GSK 554/24).

Na podanie dziecku szczepionki składa się szereg czynności: badanie, kwalifikacja, udzielenie informacji o konkretnej szczepionce (różne preparaty). Podmiot leczniczy nie powinien wykonać szczepienia u dziecka, jeżeli rodzice odmawiają poddania dziecka temu zabiegowi - nie może przymusowo, bez zgody rodzica, podać preparatu. Wykonanie zabiegu medycznego bez zgody pacjenta, czyli z zastosowaniem przymusu bezpośredniego jest dopuszczalne, ale tylko wobec osoby chorej na chorobę szczególnie niebezpieczną i wysoce zakaźną, stanowiącą bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia innych osób [6]. Jednakże brak realizacji wykonania obowiązku szczepienia może powodować powstanie określonych konsekwencji prawnych wobec osoby uchylającej się od obowiązku (np. wymierzenie takiej osobie grzywny na podstawie odrębnych przepisów, przez właściwe organy zabezpieczające obowiązek wykonywania szczepień ochronnych). Państwowy powiatowy inspektor sanitarny to podmiot uprawniony do podejmowania działań zmierzających do przymusowego wykonania obowiązku poddania dziecka szczepieniom ochronnym, w stosunku do których termin szczepienia upłynął.

Mając na uwadze powyższe Rzecznik Praw Pacjenta informuje, że zgodnie z obowiązującymi obecnie przepisami prawa, istnieje obowiązek poddania się przez pacjenta niektórym świadczeniom zdrowotnym, który to obowiązek, w przypadku osób niepełnoletnich, spoczywa na rodzicach/opiekunach prawnych. Podmiot leczniczy nie może udzielić świadczenia bez zgody pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego, jednakże odmowa poddania pacjenta obowiązkowemu szczepieniu może skutkować nałożeniem kary finansowej w celu przymuszenia do poddania się świadczeniu.

Przepisy prawa

[1] Art. 5 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. z 2024 r. poz. 924, z późn. zm.), dalej: „ustawa o zwalczaniu chorób zakaźnych”.

[2] Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 581), dalej „ustawa”.

[3] Art. 17 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych.

[4] Art. 17 ust. 9b ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych.

[5] Art. 16 ustawy.

[6] Art. 36 ust. 1 ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych.

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Pacjenta

Elżbieta Kamińska
Naczelnik

Podpisano elektronicznie

Załącznik: klauzula informacyjna